

Var fanns vår lyhördhet för eleverna?

En essä om hur lärare i fritidshem beskriver sin vardag mellan elevernas vilja att leka och det styrda fritidshemmet.

Av: Malin Falk & Jenny Korhonen

Handledare: Krystof Kasprzak
Södertörns högskola Institutionen för lärarutbildningen
Fritidspedagogisk område 7, 2024
Examensarbete 15 hp
Grundlärarutbildning med interkulturell profil med inriktning mot
fritidshem, arbetsintegrerad utbildning, 180 hp

Titel: “Where was our responsiveness to the students?”

An essay on how teachers in leisure-time centers describe their everyday life between the students' desire to play and the structured leisure-time center.

Abstract

The purpose of this essay has been to examine the responsiveness of us educators to students' interests and the space for students' free play in planning. During the weeks we have written our essay, we have had time to reflect, reason, think, analyze, and consider different perspectives on our essay. These opportunities have helped us deepen our work in how we address students' interests and needs in our planning. Based on our narratives, we can feel a certain sadness that we have failed in our responsiveness to the students. Through writing the essay, it has resulted in us beginning to think wisely and reflect on our own role in how we can support students in free play and how we can be responsive to our students.

The questions we have investigated:

How can we be responsive to students' interests while offering structured activities? How does our planning of activities affect students' participation, and how do we navigate between being responsive and structured? Does our lack of responsiveness stand in the way of play?

What has permeated our entire essay is how we can become responsive to our students in our planning and how we can involve students in our planning of activities and how we navigate between being responsive and structured. The answer is that it is incredibly important that students are heard and that we educators address students' interests and needs. Ultimately, it is important to strike a balance between the guided and the free in leisure time activities. By being responsive to children's wishes and interests, creating a safe and inclusive environment, building strong relationships with students, and promoting their participation, we as educators can contribute to meaningful and rewarding after-school activities. Play is an important part of learning, and by allowing children to play freely and explore their interests, we can promote their development and well-being. A balance between the guided and the free is the key to successful after-school activities where all children feel seen, included, and safe. By reflecting and asking questions of ourselves and investigating our role as educators, it has helped us identify how we can improve our professional role within leisure time and become the best leisure center teachers.

Keywords: leisure-time center, structured activities, responsiveness

Sammanfattning

I vår text har vi utforskat lyhördheten hos fritidshemslärare gentemot elevernas intressen och utrymmet för deras fria lek i planeringen. Under arbetets gång har vi haft möjlighet att reflektera över och analysera olika synvinklar och perspektiv till vår uppsats. Denna process har hjälpt oss att fördjupa oss i hur vi kan ta vara på elevernas intressen och behov i våra planeringar. Vi har känt en viss sorg över att vi brustit i vår lyhördhet gentemot eleverna, men genom att skriva essän har vi börjat tänka klokt och reflektera över vår egen roll i att stötta eleverna i den fria leken och vara lyhörda inför dem.

De frågor vi har utforskat inkluderar hur vi kan vara lyhörda för elevernas intressen samtidigt som vi erbjuder strukturerade aktiviteter och hur vår brist på lyhördhet påverkar leken. Genomgående i vår essä har vi diskuterat hur vi kan bli bättre på att vara lyhörda i våra planeringar och göra eleverna delaktiga i aktiviteterna, samtidigt som vi navigerar mellan att vara lyhörda och strukturerade. Vår slutsats är att det är av yttersta vikt att eleverna får gehör för sina åsikter och att vi pedagoger tar vara på deras intressen och behov. Vi betonar också vikten av att skapa en balans mellan det styrda och det fria på fritids. Genom att vara lyhörda för barnens önskemål och intressen, skapa en trygg och inkluderande miljö, bygga starka relationer med eleverna och främja deras delaktighet kan vi som pedagoger bidra till en meningsfull och givande fritidsverksamhet. Genom självreflektion och frågeställande har vi identifierat områden för professionell utveckling inom fritidshemmet för att bli de bästa fritidshemslärarna.

Nyckelord: Fritidshem, styrda aktiviteter, lyhördhet

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
Sammanfattning.....	3
Berättelse Jenny.....	5–7
Brygga Jenny	8
Berättelse Malin.....	8–10
Brygga Malin	10–11
Dilemma.....	11–12
Syfte och frågeställning.....	12
Metoder.....	12–14
Etiska överväganden.....	14
Teoretiska begrepp och perspektiv.....	14–16
Observationer.....	16
Bakgrundsinformation om skola 1 och skola 2.....	16–17
Jennys observation.....	17–29
Malins observation.....	19–20
Gemensam reflektion över observationerna.....	20
Reflektion.....	20
Jennys reflektion.....	20–26
Malins reflektion.....	26–33
Gemensam reflektion.....	34–35
Slut reflektion.....	34–35
Referenslista.....	36–37

Berättelse: Jenny - Vi gick från engagemang till kaos

Klockan är 8:30 på onsdagsmorgonen, jag och mina kollegor är samlade på min fritidsavdelning för att ha fritidsplanering tillsammans. På min arbetsplats finns det fyra olika fritidsavdelningar som är uppdelade i spår, två av avdelningarna består av förskoleklass och åk 1, en avdelning för åk 2–3 och en avdelning som kallas klubben där elever från åk 4–6 går. Just den här onsdagen är vår rektor Kerstin med på planeringen. Min arbetslagsledare Andreas kopplar upp sin dator till projektor så vi alla kan se vilka punkter vi ska gå igenom. Den första punkten är planering av fritidshemsaktiviteterna som ska hållas av vår rektor. Det berättas för oss att det finns en önskan från ledningen att vi behöver synliggöra vilken verksamhet vi bedriver på våra olika fritidshem och att det gärna ska vara så likvärdiga planeringar som möjligt. In rullar fyra likadana Whiteboardtavlor på hjul till våra avdelningar. Alla i kommunen ska arbeta med aktivitetsscheman för eleverna med bildstöd, detta är något som är beslutat centralt i kommunen jag arbetar i.

Andreas visar en mall hur vi skulle kunna använda oss av tavlan för att göra det så tydligt för eleverna som möjligt med hjälp av bildstöd. Under tiden som han gör det får jag en massa idéer om hur jag skulle vilja utforma vår tavla, jag gillar idén av att ha en tavla centralt på vårt fritidshem där eleverna får ha små lappar med sitt namn på och sätta dessa under den aktiviteten som de själva väljer. Kerstin tar över.

-Jo, det är så här att tavlorna är till för att göra det synligt och tydligt för både elever och vårdnadshavare vilka aktiviteter som finns, var aktiviteten hålls, under vilken tid, med vem, och vilka elever som finns där.

Nu blir det dags för oss att planera vidare med vår utformning av tavlorna i våra mindre fritidsgrupper. I mitt arbetslag gillar vi alla idén och sätter i gång med att logga in på Widget, som är vårt bildstödprogram, där vi tar fram olika skyltar för de aktiviteter vi tänkt ha. Vi hinner ganska långt med vårt arbete och kan i slutet av veckan även introducera tavlan för eleverna. Under eftermiddagen kan jag se hur eleverna noga flyttar sina namn när de byter aktivitet eller flyttar att de har gått hem. Jag ser även hur några andra elever studerar tavlan för att se vart olika kompisar är någonstans. När jag möter några av våra vårdnadshavare så säger de att de tycker om tavlan för de underlättar att se vart ens barn befinner sig någonstans och att de även ger dem information om vad deras barn får göra på fritids. Jag känner själv att den ger mig personligen en bättre överblick om var alla våra elever befinner sig och vi kan snabbt se vilka aktiviteter som är mer populära och där kan vi behöva vara en pedagog till.

En ny onsdagsmorgon gryr och det är dags för planering igen. Vi samlas som alltid på min fritidsavdelning där vi har våra planeringsmöten. Andreas har en tydlig agenda med punkter att gå igenom och den första punkten är utvärdering av tavlans. Det visar sig att vi har kommit olika långt i arbetet med tavlans och att alla avdelningar är inte motiverade till att använda den. Jag kan förstå att alla kanske inte är lika engagerade som jag blev mig kring tavlans och tycker det känns lite trist med tanke på att jag själv upplevde tavlans som positiv. Samt att jag kunde se hur noga eleverna verkligen var med att flytta sitt namn. Nästa punkt är tematiskt arbetssätt som ska presenteras. Den här punkten var jag lite förberedd på att den skulle dyka upp då jag under min utbildning hade en VFU som bestod just av hur man kan arbeta tematiskt på fritids, så jag och Andreas hade redan pratat om detta. Andreas visar oss ett årshjul samtidigt som han berättar:

-Tanken med årshjulet är att det är uppdelat efter de centrala delarna i läroplanen, tanken med att ha det uppdelat är att vi faktiskt använder oss av alla delar och inte bara några få valda delar. Kerstin instämmer och säger detta gör att alla våra avdelningar nu kommer ha en röd tråd och att det inte spelar någon roll vilken avdelning eleverna går på. Jag tänker att detta kommer ju bli superbra, vi kan själva välja ut de aktiviteter som passar under de olika temaperioderna och att vi kanske till och med kan ha aktiviteter tillsammans med de andra avdelningarna, då vi annars inte har så mycket samarbete med varandra. Jag och mina kollegor sätter oss tillsammans och börjar spåna på idéer till vårt första tema som är IKT. Vi har många idéer kring vad vi skulle vilja göra tillsammans med eleverna. -Jag skulle gärna vilja göra stopmotion-filmer med dem, jag har gjort det tidigare och känner att det skulle vara skoj, nämner jag.

Daniel säger att det skulle passa bra, men han själv kan inte så mycket om det.

När eleverna samlas efter mellanmålet kopplar jag upp min dator till projektorn. Jag har en väldigt enkel PowerPoint med bara några få slides.

Den första sliden är att förklara begreppet IKT, jag visar även en kort film som jag hittat på Youtube som tydligt visar hur man steg för steg gör en egen stopmotion-film. Den sista sliden jag visar är ett schema över vilka dagar vi kommer ha de olika aktiviteterna under den här temaperioden. Eleverna börjar genast viska med kamraten som sitter bredvid. Jag kan känna hur energin i rummet ändrats från att vara tyst och koncentrerad till att vara fullt av viskade barn som ler och engagerat pratar ihop sig. Jag känner att det här kommer bli bra och roligt att göra tillsammans. Jag hjälper till att dela upp eleverna i grupper och de får alla med sig penna och papper så de kan skriva ner sina idéer tillsammans. När jag går runt mellan de olika grupperna så hör jag hur några av eleverna pratar ivrigt med varandra:

-Ja, vi ritar rymden och åker till Mars.

-Pax för att rita raketerna!

-Ja men då måste vi ha med en meteor.

Jag rör mig runt bland eleverna och kan verkligen känna av skaparglädjen som finns i atmosfären, det skrattas på flera ställen, en annan grupp sitter koncentrerat och ritat sina figurer. Några elever väljer att använda sig av Lego som material till sin film och bygger för fullt samtidigt som de pratar med varandra.

-Om du bygger bilen så kan jag ta huset?

-Ja men ska vi inte ha en väg som bilen kan åka på?

-Joo och ett träd!

När jag avslutar aktiviteten samlar jag in allt material som eleverna skapat och lägger det på mitt och min kollegas skrivbord. Jag behöver lämna över arbetet till min kollega Filippa eftersom jag studerar och inte kommer att vara på plats resten av veckan. Jag står vid mitt skrivbord och tänker på den glädje och engagemang jag just sett hos eleverna avundas jag Filippa som kommer att få fortsätta i morgon utan mig. Det känns verkligen roligt att få lämna över samtidigt som jag känner ett sting av avundsjuka över att jag kommer missa nästa tillfälle. Jag känner att elevernas glädje verkligen har smittat av sig på mig när jag leende tar på mig min jacka för att gå hem, jag längtar tänker jag när jag stänger dörren bakom mig.

När jag och Filippa möts på vårt planeringsmöte ser hon uppgiven och ledsen ut.

-Jenny, de här filmerna var verkligen ingen bra idé av dig!

-Vad säger du? det gick ju superbra för mig förra veckan!

-Ja men inte sen, det var kaos!

-Vad menar du med kaos?

-Eleverna grät, några vägrade fortsätta i sina grupper, det var till och med en del av eleverna som absolut inte ville fortsätta. De ville spela pingis och jag kände mig hemsk när jag såg att detta var det vi skulle göra idag.

Mina tankar snurrar för fullt och jag har svårt att ta in det Filippa nyss sagt. Jag står där frågande och undrar om vi verkligen har haft samma grupp elever? Hur kunde det bli så här? Jag minns ju engagemanget så tydligt hos eleverna när jag var med dem. Och jag vet att jag kände ett sting av svartsjuka över att jag skulle missa det fortsatta arbetet med filmerna och att jag verkligen såg fram emot att få se hur filmerna utvecklats. Jag har en känsla av att jag missat något, men jag kan inte riktigt förstå vad mer än att det känns som ett skav, det var ju inte det här jag såg framför mig när jag satt och planerade att göra filmer med eleverna.

Brygga: Jenny

Idag, när jag tänker tillbaka på hur vi valde att arbeta med temat och hur engagerade vi var i vår planering vid uppstarten, känner jag mig lite dum. Jag kan inte riktigt komma på att jag en enda gång hade en tanke på vad eleverna skulle vilja lära sig om IKT, eller om de ens hade några förkunskaper kring vad just IKT är. Jag känner mig även dum för att jag inte ifrågasatte utan att jag köpte hela konceptet med att ha ett årshjul, vilket innebär att vi från måndag till fredag skulle ha uppstyrda och planerade aktiviteter som utgick från temat.

När jag ser tillbaka på uppstarten av temat så hade jag kunnat agera annorlunda genom att börja med att ta reda på vad eleverna kunde om stopmotion. Jag hade även kunnat fråga dem vilka de skulle vilja göra en film tillsammans med, även om det hade inneburit en risk att någon inte hade någon att göra en film med. Jag hade ju kunnat hjälpa till så att ingen blev ensam. Kanske hade det funnits någon elev som hellre hade arbetat ensam än att hamna i en grupp där eleven inte kände sig bekväm.

Jag ångrar att jag inte stod på mig innan vi startade upp hela årshjulsarbetet och ifrågasatte att vi skulle ha styrda aktiviteter varje dag.

När jag ser tillbaka på min berättelse så ser jag inte att jag tog med eleverna i tanken alls när jag planerade tillsammans med mina kollegor. Hur kunde jag missa det?

Var det dumt av mig att lämna över filmerna till en kollega? Hade de fått ett annat utfall om jag hade valt att behålla den aktiviteten under de dagar jag arbetar?

Berättelse Malin - När styrningen blev för mycket

Klockan är 13.15 och min rast är slut, jag tar mig bort till fritidslokalerna för att öppna upp för eleverna som kommer om 5 minuter. Jag är den första pedagogen på plats och det är jag som ska öppna upp fritids för eleverna. Mina två kollegor kommer om cirka 15 minuter. När de första eleverna kommer in i kapprummet hör jag hur Alex och Sebastian prata med varandra med höga och irriterade röster. Jag sitter och skriver på datorn i rummet som ligger precis intill kapprummet och hör klart och tydligt konversationen den emellan.

-Tycker du inte att de vuxna alltid bestämmer vad vi ska göra på fritids? säger Alex.

-Men jaaaa, alltid att de bestämmer de vi ska göra, vi får ju aldrig vara med varandra, och så är vi inte i samma färggrupp heller, tycker det är fett tråkigt att jag aldrig får vara med dig, säger Sebastian med bestämd och irriterad röst.

De pratar vidare om att det är vi vuxna som bestämmer allt på fritids. Alex och Sebastian ställer sig vid aktivitetstavlan som finns ute i kapprummet och ser, att just denna dag på fritids ska den lila gruppen gå till skogen och den gröna gruppen ska stanna inne och sy. Jag vet att killarna inte är i samma färggrupp då det är jag och mina kollegor som bestämt gruppindelningen. Jag ser hur Alex blir lågmäld och ger Sebastian en lång blick som visar på både upprördhet och ledsamhet i att de ännu en gång inte får leka med varandra idag.

Efter att ha hört Alex och Sebastians samtal börjar jag fundera på hur mycket vi styr och bestämmer åt eleverna. Jag känner att jag blir upprörd och lite irriterad på mig själv. Det är inte så här jag vill att mina elever ska känna, utan jag vill att de ska vara glada och känna sig trygga på fritids. Jag går bort till fritidsköket och sätter mig vid bordet längst med fönstret och börjar i min almanacka, skriva ner mina tankar och funderingar.

Mina två kollegor Johanna och Erika, kommer in i fritidsköket där jag sitter, jag bestämmer mig för att tala med dem och berätta om mina tankar och att jag känner mig lite upprörd över vad jag har hört av Alex och Sebastians samtal.

-Jag satt vid datorn och fixade med månadsplaneringen när Alex och Sebastian kom in i kapprummet, de var irriterade och de började prata om hur vi vuxna alltid bestämmer vad de ska göra på fritids, säger jag.

-Ahaaa, okej, det var ju tråkigt att höra, svarar Johanna min kollega.

-Ja, och de kände sig även väldigt missnöjda med att de inte är i samma färggrupp och att de är vi som har bestämt grupperna åt dem, svarar jag tillbaka.

-Därför tänkte jag att vi har ett fritidsråd innan mellanmålet så vi får chansen att prata med eleverna om deras åsikter och önskemål, avslutar jag.

Det tycker mina kollegor låter som en bra idé, de blir också fundersamma över vad killarna sagt. Vi stannar kvar i köket i några minuter och diskuterar hur vi ska lägga upp fritidsrådet och bestämmer att jag är den som ska hålla i fritidsrådet. Min kollega börjar innan mellanmålet förbereda en önskelåda som vi kan använda oss av till fritidsrådet.

Innan mellanmålet samlar vi barngruppen för att ha fritidsråd i det stora rummet. Jag börjar med att diskutera med elevgruppen och fråga dem om vad de själva vill göra på fritids, vad de tycker är roligast samt vad de saknar på fritids. Eleverna blir genast nyfikna och engagerade och många vill dela med sig

av sina tankar och önskemål. Jag berättar att vi har gjort en önskelåda och visar upp den för eleverna och berättar att de kan skriva ner sina förslag och önskemål på en lapp och lägga i den.

Majoriteten av elevernas önskemål är att få leka mer fritt och bestämma själva vad de ska göra. Många tycker det är jobbigt när vuxna bestämmer allt och vill ha mer tid att leka med sina kompisar. Jag berättar att vi på nästa personalmöte kommer att gå igenom alla förslag från önskelådan och utifrån svaren kommer vi pedagoger ta vara på deras önskemål och faktiskt börja lyssna mer på dem.

Det blir onsdag och jag och mina kollegor sitter runt det runda bordet inne i köket. Jag berättar att jag har gått igenom alla svaren i önskelådan som vi fått in av eleverna och att jag har gjort en sammanställning.

-Jag ser att eleverna vill leka mer fritt och få vara med sina kompisar och att de inte vill tvingas vara med på alla aktiviteter, säger jag.

-Jag pratade med Maja och Tove igår när jag satt inne i köket med dem och pärlade och de tyckte att det var en bra idé med fritidsrådet och att det är bra att vi vuxna faktiskt börjar lyssna på dem, säger min kollega Johanna.

-Vi beslutar oss för att en gång i veckan ska eleverna få leka fritt och bestämma själva, med oss vuxna som stöd och trygghet.

Efter två veckor samlar vi elevgruppen för att utvärdera hur de upplevt fritids under denna period. Resultatet blir att de flesta tycker att det har varit kul att få leka fritt och att de fått bestämma själva. Många känner sig tryggare när de får leka tillsammans med sina kompisar. Det blir tydligt att vi bör ge eleverna mer frihet och ansvar något som blir positivt för deras trivsel på fritids.

Brygga: Malin

När jag läser min berättelse kommer jag så väl ihåg tillbaka denna dag och händelsen. Jag blir lite fundersam över hur fritids är organiserat och hur mycket vi undermedvetet styr våra elever idag. Jag kommer till insikt med att jag inte var lyhörd gentemot elevernas intressen och vad de vill göra på fritids. Det får mig att fundera kring om vi faktiskt ska styra in eleverna in i olika aktiviteter utan att ens ta hänsyn till vad de har för intressen och önskemål. Fritidshemmet borde väl ändå utgå ifrån elevernas intressen och behov, som det står i läroplanen (Lgr 22)? Borde inte fritidstiden vara deras egen fria tid där de får bestämma och göra det de tycker är kul och känner sig trygga med? Är det rätt att vi styr dem så mycket som vi gör och tvingar in dem i olika aktiviteter?

Alla aktiviteter och allt vi gör på fritids ska vara kopplat till ett årshjul, värdegrund och det måste skrivas fritidspedagogiska planeringar. Vi styr eleverna under hela skoldagen och när de kommer till fritids, där deras fria tid ska vara, så styr vi dem och tvingar in dem till aktiviteter. Fritids ska vara en miljö som främjar trygghet och skapar sociala relationer. När ska eleverna faktiskt bara få vara och leka med sina kompisar och få känna sig trygga i fritidsmiljön?

Å ena sidan kan en styrning av elevernas aktiviteter bidra till en strukturerad och planerad verksamhet, där vi pedagoger har kontroll över vad som görs och kan anpassa aktiviteterna efter läroplanens mål. Å andra sidan kan det begränsa elevernas möjlighet att ta egna initiativ, utforska sina intressen och utvecklas på ett mer autonomt sätt.

Dilemma

Under vår utbildning har vi vid flera tillfällen stött på ordet undervisning och betydelsen av att ha planerade aktiviteter som utgår från läroplanen. Innan vi visste vad vi ville skriva om, fastnade vi ganska ofta i diskussioner med varandra om hur många aktiviteter vi har på våra olika fritidshem och i vilken utsträckning dessa aktiviteter är styrda av oss pedagoger. Vi vill belysa vikten av att vara lyhörda för elevernas intressen och behov, så att vi inte tappar bort det i all planering kring de olika aktiviteter som vi bedriver på våra fritidshem. Vi kom även in på att den fria leken på fritidshemmen är viktig för eleverna, men att den är nästan osynlig i våra berättelser.

Undervisningen i fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda eleverna en meningsfull fritid. Detta ska ske genom att undervisningen tar sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen och erfarenheter, men också att eleverna kontinuerligt utmanas ytterligare genom att de inspireras till nya upptäckter

(LGR 22, s.21)

När vi ser tillbaka på våra berättelser kan vi se att vi inte alltid utgår från elevernas intressen och behov, trots att verkligheten ser annorlunda ut. Vi ser detta bland annat genom att eleverna inte själva har fått välja vilken färggrupp de ska tillhöra, samt att vi har aktiviteter utifrån ett bestämt tema eller årshjul. I Jennys berättelse blir det tydligt när eleverna går från att vara intresserade av att vara med och göra stopmotion-filmer till att de senare under veckan, när arbetet ska fortsätta, blir ledsna och gråter. I Malins berättelse märks det tydligt när eleverna Alex och Sebastian själva uttrycker att fritids är tråkigt och att de inte får bestämma själva vad de ska göra på eftermiddagarna. Vi kan se ett missnöje hos eleverna där vi inte har utgått från deras intressen och behov i våra berättelser. Genom att se tillbaka på

de olika händelserna vi varit med om kan vi se och känna igen oss i att det inte är frivilligt för eleverna att välja vilka aktiviteter de vill delta i, samt att eleverna inte har något inflytande när det kommer till fritids. Vi bör ta vara på elevernas intressen och låta dem få sina egna röster hörda. Samtidigt står vi idag med stora elevgrupper, och det kan vara svårt att hantera en grupp elever som alla vill göra olika saker samtidigt och har olika behov. Det finns en pedagogisk ambition att vi ska erbjuda en varierad och stimulerande miljö. Det blir svårt att kunna navigera mellan att vara lyhörd som pedagog för elevernas önskemål och samtidigt kunna erbjuda strukturerade aktiviteter för eleverna. Hur kan man skapa en bra balans mellan det strukturerande och det fria och samtidigt skapa en meningsfull och utvecklande fritids för våra elever?

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här essän är att reflektera över vårt handlande kring planeringen som sker på våra fritidshem och hur elevernas intressen tas tillvara och var vi brister i vår lyhördhet som pedagoger. Vi kommer även undersöka om det är vår brist på lyhördhet som gör att leken blir osynlig i verksamheten.

- Hur kan vi vara lyhörda för elevernas intressen och samtidigt erbjuda strukturerade aktiviteter?
- Hur påverkas elevernas delaktighet av vår planering av aktiviteterna och hur vi navigerar mellan att vara lyhörda och strukturerade?
- Står vår brist på lyhördhet i vägen för leken?

Metoder

Vetenskaplig essä

Vi använder vetenskaplig essä som metod för vårt självständiga arbete där målet är att synliggöra och reflektera över vårt eget handlande. Enligt Lotte Alsterdal har en vetenskaplig essä sin utgångspunkt i berättelsen om en egenupplevd svårbedömd handlingssituation från yrkeslivet där den yrkeskunniga funderar och ställer frågor angående sitt handlande (2014, s. 49–56).

Vi började med att skriva ner två berättelser från varsin situation som vi upplevt från våra arbetsplatser. Vi kommer sedan med hjälp av forskning och teorier undersöka och reflektera över vårt handlande.

Lotte Alsterdal (2014, s. 69) det innebär att det kan få oss att bli medvetna om verkligheten och därigenom guida oss till insikter om hur vi potentiellt kan lösa de problem vi stöter på i våra berättelser. I essän finns en tydlig berättarröst, ett jag. Genom essäformen finns det en strävan om att beröra läsaren med dess öppna skrivform där berättarens erfarenheter, tankar och reflektioner är i fokus. Den vetenskapliga essän ger sällan ett rätt svar på problemet, utan handlar om att reflektera och se på våra situationer med nya perspektiv (Alsterdal 2014, s. 58–59).

Även Maria Hammarén (2005, s. 17–18) beskriver i sin bok "Skriva en metod för reflektion" att skrivande kan vara en metod både för att synliggöra erfarenhetsgrundad kunskap och reflektion. Vår tolkning av det Maria påtalar blir att eftersom vi skriver om situationer ifrån vårt yrkesliv och kunnande så synliggör vi våra erfarenheter. Vi har valt berättelser från vårt yrkesliv där vi upplever att vår yrkeskunnsighet och tidigare kunskaper har ställts på prov. För att denna essä ska bli vetenskaplig behöver våra handlingar sättas i relation till vetenskapliga teorier som kan bidra till ökad kunskap. Vi kommer att ta på oss "glasögon" med elevperspektivet i fokus för att se om våra verksamheter tar vara på elevernas intressen och behov vid planering av årshjul och tematiska arbeten. Vi kommer att utforska teorier kring elevernas fria tid med fokus på leken.

Deltagande observation

Vi kommer även att använda oss av en kvalitativ metod för insamlingen till vårt material och har valt passiv observation. Kvalitativa metoder kännetecknas ofta av att tonvikten ligger på ord och språk. Forskaren arbetar växelvis mellan teori och data, där läsning av forskningslitteratur, teori och tidigare forskning kan varvas med datainsamling och analys (Patel & Davidsson 2020, s. 55). Ett mål i en kvalitativ metod är att uppfatta så många kvaliteter hos fenomenet som möjligt. I de kvalitativa undersökningsmetoderna registrerar inte endast forskaren företeelserna som han eller hon förnimmer med sina sinnen utan tolkar också dessa, vilket innebär öppna subjektiva tolkningar och bedömningar (Knutsdotter Olofsson 2017, s. 51). Själva observationen utgör en liten del av vårt arbete då fokus kommer att vara vårt eget handlande såsom vi gestaltat det i våra berättelser. Genom vår metod vill vi få tillgång till fakta om hur skolor arbetar med aktiviteter och hur mycket fritid eleverna har. För att kunna identifiera och få fram relevant fakta har vi valt observation som metod. Genom denna metod kan vi få direkt insyn i hur fritidsverksamheten ser ut, hur pedagogerna arbetar samt hur eleverna leker på fritidshemmet. Enligt Ahrne & Svensson (2023, s. 27) möjliggör observationer även för oss att vara delaktiga i produktionen av data genom anteckningar och spontana samtal, vilket kan bidra till en mer djupgående förståelse av studiens fenomen. Genom att göra observationer på fritidshemmen kan vi identifiera eventuella möjligheter till lärande och utveckling samt hur pedagoger och personal på fritids stödjer och främjar barns lek.

Vi kommer att genomföra observationer på två olika skolor, varav den ena skolan sedan tidigare är känd för Malin och den andra skolan är okänd för oss båda. Vi kommer att observera hur strukturen på fritidshemmen ser ut och hur planeringen har gått till. Har personalen haft eleverna i fokus och tagit vara på deras intressen och behov vid planering av aktiviteter? Därför har vi valt en skola som är känd för en av oss för att se om vi kan upptäcka olika saker i våra observationer och en skola som är okänd för oss båda, för att se skillnader eller likheter mellan dessa. Som observatörer kommer vi

föra anteckningar med penna och papper, vi kommer även att anteckna spontana samtal. Efter observationerna kommer vi att sitta ner tillsammans och diskutera vad vi har sett, känt och upplevt.

Etiska överväganden

När det kommer till insamlingen av vårt material behöver vi ta hänsyn och göra vissa etiska överväganden i vår studie för att säkerställa att allas integritet och rättigheter respekteras. Liljequist & Kallenberg (2022, s. 166–168) säger att etiska riktlinjer handlar om att studien bör utföras i enlighet med grundläggande etiska principer som återfinns i vetenskapliga regelverk för att undvika att orsaka skada. I vår vetenskapliga essä förhåller vi oss till tre forskningsetiska aspekter: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att vi informerar de berörda om den aktuella studiens syfte. Samtyckeskravet innebär att deltagarna i studien har rätt att påverka omfattningen av deras medverkan. Konfidentialitetskravet har nära samverkan med sekretess och offentlighet och innebär att personer som medverkar i en studie ska ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifter ska förvaras så att ingen obehörig kan komma åt dem (Patel & Davidsson 2021, s. 83–86). Slutligen innebär nyttjandekravet att de uppgifter som är insamlade i studien endast får användas till forskningsändamål. Eftersom vi kommer att observera en verksamhet och miljö kan vi anonymisera de olika verksamheterna och på så sätt förhålla oss till konfidentialitetskravet. Vi har inför våra observationer gjort en muntlig överenskommelse med alla inblandade pedagoger. I våra berättelser är skolor och pedagoger anonymiserade.

Teoretiska perspektiv och begrepp.

Utifrån problemen som uppstår i våra berättelser om hur vi har brist i att vara lyhörda och inte tagit vara på elevernas intressen kommer vi skriva om begreppet lyhörd.

I våra berättelser kan vi urskilja att vi brister i vår pedagogiska roll i att ta vara på våra elevers känslor och tankar. Vi har inte lyssnat på vad eleverna faktiskt vill göra utan har i våra planeringar bestämt åt dem.

Lyhördhet

Att vara en lyhörd lärare handlar om att bygga och underhålla relationer som gör att eleverna kan lära sig och växa (Frelin 2012, s.33). Lyhördhet är ett sammansatt begrepp som innefattar kunskap, erfarenhet, uppmärksamhet och förhållningssätt (Frelin 2012, s.33). Vår tolkning av det Frelin beskriver handlar om ett relationellt förhållningssätt, där lyhördhet växer fram hos pedagogen genom att bygga relationer (Frelin 2012, s.33). Vidare beskriver Frelin att en lärare och en elev alltid kommer att ha en relation till varandra just för att de är lärare och elev, men att den relationen kan förändras genom

enskilda personer eller gruppens handlingar. Ibland kan förändringar i det relationella påverka verksamheten negativt och göra det svårt för pedagogerna att undervisa (Frelin 2012, s.46)

Bredmar beskriver lyhördhet på ett annat sätt och har valt att kalla det för emotionell lyhördhet. Hon förklarar att när en lärare står inför en undervisningssituation och tar hänsyn till elevernas perspektiv, utöver ramarna för innehållet, platsen och tiden, visar det på en form av emotionell lyhördhet (Bredmar 2015, s.61–62). Bredmar påpekar även att emotionell lyhördhet är en förmåga som utvecklas hos yrkessamma lärare (Bredmar 2015, s.61–62). Detta tolkar vi som en förmåga som utvecklas över tid genom praktisk erfarenhet och inte enbart genom teoretisk inläring. Både Frelin och Bredmar betonar att lyhördhet är centralt för att skapa och upprätthålla relationer i läraryrket.

Lekens lärande

När vi ser tillbaka på våra berättelser inser vi att leken är osynlig. Hur kan det komma sig att vi inte ser den när vi vet att den är så viktig? Leken blir osynlig för oss eftersom vi styr våra elever för mycket, och fokuset ligger på det formella lärandet i stället för att ha en bra balans mellan det informella och formella lärandet. Informellt lärande kan vara både avsiktligt och oavsiktligt, till skillnad från det formella lärandet som endast är avsiktligt. Informellt lärande kan innebära ett vardagslärande som sker i ett sammanhang som ännu inte gett lärandet sitt institutionaliserade rum (Johansson & Ljusberg, 2004). Det informella lärandet sker i vardagliga situationer på så sätt att eleverna kanske inte är medvetna om att de lär sig just i den stunden. Det vill säga att lärandet inte är reflekterat (Johansson & Ljusberg, 2004, s. 12). Det lärande som sker i fritidshemmet är det sociala, då mycket handlar om lek och att kunna samspela med varandra. Generellt sett arbetar man mer strukturerat och med det formella lärandet i skolan, medan fritidshemmet karaktäriseras av tonvikt på det informella lärandet där det är en relativt lös struktur (Johansson & Ljusberg, 2004, s. 11).

Vygotskij menar att i leken får barnen möjlighet att använda sin fantasi för att uttrycka tankar och erfarenheter, och att det är i just aktiviteter och vad människor gör tillsammans som utgör grunden för ett lärande (Sandberg, 2017, s. 10–11). En huvudpoäng som Vygotskij framhåller är att barnet i leken skapar sin egen proximala utvecklingszon. Det gör att leken blir särskilt viktig för barns lärande och utveckling, och orsaken till detta är att Vygotskij tänker sig att barnet i leken hela tiden är ett huvud högre än sig själv, och därmed skapas deras egen proximala utvecklingszon (Lillemyr, 2013, s. 119). Vidare påtalar Sandberg med hjälp av Vygotskij att lärandet som sker i ett socialt sammanhang gör att eleverna lär sig mer (Sandberg, 2017, s. 10–11). Hwang och Nilsson tar också stöd av både Piaget och Vygotskij när de beskriver leken. Enligt Piaget är leken bara till för att eleverna redan övar förmågor som de kan och är duktiga på, men Vygotskij påtalar att i leken tränar eleverna

verklighetsuppfattning, regler och sociala roller. Vidare beskriver Hwang och Nilsson att genom leken lär sig eleverna att hantera konflikter, relationer och problem. Det är även en social träning där elevernas identitet och självkänsla utvecklas (Hwang & Nilsson, 2019, s. 242). Med stöd av dessa teoretiska perspektiv på lek kan vi få upp ögonen för nya möjligheter och insikter om hur det informella lärandet kan bli mer synligt i vår verksamhet.

Observationer

Vi har varit och observerat på två olika skolor i Stockholmsområdet. Rent geografiskt sett så ligger skolorna tio minuters gångväg från varandra.

Bakgrund Skola 1

Skola 1 har elever från förskoleklass upp till årskurs 6. Här finns fyra fritidsavdelningar med elever från förskoleklass upp till årskurs 3. Varje avdelning har cirka 77 elever och fyra pedagoger med olika utbildningsbakgrund och roller. Det finns utbildade fritidshemslärare, barnskötare samt utbildade pedagoger. Varje avdelning har en pedagog som är ansvarig eller arbetslagsledare som planerar och skriver månadsplaneringar som skickas ut en gång i månaden till vårdnadshavarna. Pedagogerna träffas även en timme i veckan för att planera och diskutera fritidsaktiviteter. Dessutom finns en kvalitetsgrupp som träffas en timme i veckan för att diskutera och utveckla fritidsverksamheten.

Undervisningsupplägg på Skola 1

Alla fritidsavdelningar arbetar efter ett tematiskt årshjul och ett värdegrundshjul som integreras i månadsplaneringarna. Varje avdelning har en planering som sträcker sig från månad till månad med sex till sju förutbestämda aktiviteter där eleverna förväntas delta med den grupp de tillhör. Efter varje månad utvärderas aktiviteterna i ett fritidsråd där elever och pedagoger diskuterar vad som varit roligt och mindre roligt under månaden. På fritidsavdelningarna finns informationstavlor med bildstöd och veckoplaneringar. Eleverna är indelade i grupper baserat på pedagogernas bedömning av elevernas samarbetsförmåga och intressen. Eleverna får även vara med och påverka aktiviteterna genom fritidsråden och önskelådor.

Bakgrund Skola 2

Skola 2 har elever från förskoleklass upp till årskurs 6, samt anpassad grundskola från förskoleklass upp till årskurs 6. Skolan har cirka 300 elever i grundskolan och 25 elever i den anpassade skolan. Fritidshemsavdelningarna är uppdelade med ett fritids från förskoleklass till årskurs 3 med 110 elever och fyra pedagoger, samt ett fritids från förskoleklass upp till årskurs 2 med cirka 90 elever på tre pedagoger. Den anpassade skolan har ett eget fritidshem med cirka 20 elever.

Undervisningsupplägg på Skola 2

Pedagogerna på Skola 2 arbetar med veckoplaneringar för olika aktiviteter. Eleverna är även här indelade i färggrupper som pedagogerna satt ihop, men eleverna har fått vara med och påverka genom att önska kompisar. Det finns fem färggrupper som förväntas delta under aktiviteterna som pedagogerna planerar, och pedagogerna ser till att alla grupper får delta i alla aktiviteter som är planerade för veckan. På Skola 2 är eleverna inte tvingade att delta i en aktivitet om de inte vill, men pedagogerna försöker se till att alla är med en stund. Skolan har fritidsråd där elevernas önskemål om aktiviteter tas upp, och eleverna har möjlighet att välja fritt vad de önskar göra efter de planerade aktiviteter.

Jennys observationer på skola 1 och 2

Skola 1

På skolgården möts jag av skratt och glada barn som är ute på rast. Miljön är fin och det finns många och stora ytor för eleverna att röra sig på. När jag kliver in i skolan rör sig både elever och lärare i korridorerna och alla hälsar glatt både på mig och på varandra. Skolan ger en inbjudande känsla när du kliver in. Jag kommer till fritidshemmet där vi ska göra vår observation. Avdelningen har en tydlig struktur rakt igenom. Det finns bilder uppsatta på skåp och hyllor som visar var spel, pennor mm finns. På väggen till höger när jag kommer in är det en stor tavla som visar både med text och bilder veckans schema över fritidshemsaktiviteterna. Det finns en tydlighet om vilka elever som ska delta i vilka aktiviteter under dagen och vid vilka klockslag. Det ser likadant ut från måndag till fredag. Här hänger även avdelningens planering för månaden. När jag tittar på månadsplaneringarna som sitter uppe kan jag se att eleverna har fritidsråd en gång i månaden. Vidare såg jag en annan smart idé för att vara lyhörda för elevernas intressen, vilket var att det fanns en guldfärgad låda med texten: Förslagslåda. Här var jag tvungen att fråga en av pedagogerna hur den används och hur ofta. Pedagogerna berättar då för mig att den alltid står framme och att eleverna får skriva lappar med förslag på vilka aktiviteter de önskar. Pedagogerna var noga med att berätta för mig att förslagen måste vara realistiska, vi kan omöjligt åka till Gröna Lund med alla elever.

-Hur gör ni med förslagen ni får?

-Vi har något vi har döpt till "fredagsmix" och det är just då vi försöker tillgodose vilka aktiviteter eleverna har velat ha. Ibland kan det vara enklare saker som att gå till idrottshallen och det kräver ju inte så mycket planering från oss. Ibland kan det vara lite större teman som Melodifestivalen och då får aktiviteterna pågå under några fredagar.

Vidare förs samtalet in på något som pedagogerna har döpt till "coronabarnen".

-Jo, under pandemin fick ju verksamheten flytta ut och vi fick ha många aktiviteter ute, detta är något som vi kan se ännu idag. Vår grupp som vi har nu har väldigt svårt att vara inne och följa de styrda aktiviteterna som vi hade planerat.

-Ok, men hur gör ni då med de elever som inte vill delta i aktiviteterna och hellre vill vara ute och leka?

-Vi har satt som regel att eleverna ska delta i aktiviteterna eftersom vi arbetar med ett årshjul som vi ska följa, men sen har vi ju alltid en liten stund där varje dag då eleverna får vara ute och leka, men då är hela gruppen ute.

Skola 2

Vidare mot skola 2 som ligger 10 minuters promenad från skola 1. När jag kommer fram så är det på sidan av en korridor som jag går in genom en dörr och möts upp av en pedagog som ska visa mig deras verksamhet och hur de arbetar. Det första jag slås av är att det är väldiga skillnader mellan de två skolorna trots att de ligger så nära varandra. På den här skolan delar fritids lokaler med förskoleklassen och med skolklasserna. De har alltså inga egna lokaler som endast är för fritids.

-Har ni alltid delat lokaler, frågar jag.

-Nej, vi har tidigare haft två små rum som har varit våra, men nu används de av enskilda elever med resurs.

Pedagogen öppnar en dörr i den långa korridoren vi befinner oss i. När jag kliver in, känner jag omedelbart som om jag befinner mig i ett sjukhusrum. Rummet i sig är stort och ljust, men här inne finns en tavla med ett bildschema över en skoldag, ett bord med två stolar. Det känns verkligen inte som en stimulerande eller inbjudande miljö alls. Vi fortsätter en bit ner i korridoren och pedagogen visar in mig i ett annat klassrum som tillhör förskoleklassen på förmiddagarna men som fritids har tillgång till under eftermiddagen. Rummet är ganska stort och här finns det uppdelade ytor mellan skola och lek. Det finns ett café och några bord och stolar. Här inne kan jag se samma struktur som på skola 1, med bildstöd om var olika saker finns. Vi fortsätter vår tur genom korridoren, i den här långa och smala korridoren finns det dörrar på varsin sida, toaletter och även alla elevers ytterkläder och skor. I mitten av korridoren sitter en tavla uppsatt som är för fritids. På sidan av tavlan sitter planeringen för veckan. På tavlan sitter ett bildschema över dagen och vilken grupp som ska ha vilken aktivitet samt vilken pedagog som är ansvarig för aktiviteten. På den andra delen av tavlan finns ett bildstödschema över veckan, men det känns inte som att schemat var helt klart. Vissa dagar var grupperna färgkodade och aktiviteterna var planerade, men det var inte specificerat vilken pedagog som skulle leda varje grupp.

-Hur kommer det sig att schemat inte är klart för veckan frågar jag.

-Vi har haft en del problem med att eleverna som rör sig i korridoren inte kan låta bli att ta bort bilder. Det har blivit bättre, för tidigare blev vi alltid av med bilderna varje dag. Nu händer det då och då.

-Hur har ni valt att göra med era aktiviteter?

- Vi uppmuntrar till att delta och vara närvarande en stund, men om man inte vill delta aktivt, även efter att ha tittat eller lyssnat på en genomgång, finns alltid möjligheten att gå ut med den grupp som är utomhus.

När jag tittar på tavlan så kan jag se att det finns en tydlig struktur på aktiviteterna och vilka färggrupper det gäller. Men jag kan inte skaka av min känsla av hur olika skolorna är, trots att de ligger så nära varandra. På skola 2 har fritids fått lämna ifrån sig sina egna lokaler för att det ska gå till enskilda elever med särskilt stöd, vilket gör att det inte har någon lokal som eleverna kan förknippa med sitt fritids. Jag får berättat för mig att det varierar från klasslärare till klasslärare om fritids ens får använda deras klassrum på eftermiddagen. På skola 1 kändes det som att skolan var ett team tillsammans kring alla elever, medan på skola 2 känns det som att varje verksamhet är som en egen ö och där fritids verkligen kommer sist.

Malins observationer på skola 1 och 2

Skola 1

Detta är stor med väldigt fina miljöer och en trevlig atmosfär. Det finns en stor och fin skolgård som passar alla. När jag kliver in i den stora huvudentrén får jag genast en varm och glad känsla. Elever rör sig både på skolgården och inne i lokalerna.

Jag går till fritidshemmet där observationerna ska genomföras. Direkt till höger finns en informationstavla med info om hur veckan på fritids ser ut och även en månadsplaneringen. Det finns också foton på alla i personalgruppen som arbetar på fritidsavdelningen. På informationstavlan finns det bildstöd så det blir tydligt för eleverna vad som kommer att ske under veckan på fritids.

Hela fritidsavdelningen har en tydlig struktur med inbjudande lärmiljöer. Bildstödet på varje hylla i rummen hjälper eleverna att veta var saker finns och skapar tydlighet. Pedagogerna brinner för sin arbetsplats och det märks. Lokalerna är stora och bra planerade och inbjudande till lek för eleverna. Lokalen är tydligt strukturerad för olika aktiviteter som spel, byggrum, skaparhörna, caférum och leklådor som stimulerar fantasin och kreativiteten hos eleverna.

Pedagogerna berättar att vissa elever inte är intresserade av att delta i aktiviteterna, troligtvis på grund av pandemin. Dessa "coronabarn" är vana vid att leka ute och verkar nöjda med att bara få vara ute och leka fritt.

Skola 2

När vi kommer till skola 2 ser jag att det är en enplansbyggnad, till skillnad mot skola 1 som är betydligt större med flera våningar och skolan ligger alldeles in till en skog. När jag kommer in vid matsalen jag slås direkt av hur mörkt och instängt det känns. Stengolvet känns kallt och tråkigt. Vi går runt och ser fritidslokalerna som överraskande nog är små. De delar lokaler med skolan och det används även under skoltid. Pedagogerna har försökt skapa olika lärmiljöer genom att dela upp lokalen i "rum i rummet", men det känns rörigt och inte särskilt intressant eller inbjudande för lek. En gemensam sak för alla fritidshem på denna skola är att de har aktivitetstavlor som ser likadana ut. På tavlan finns veckoplanering och information om dagens aktiviteter på fritids. Eleverna är uppdelade i olika färggrupper och det är tydligt vilka som ska göra vilka aktiviteter med hjälp av bildstöd.

Gemensam reflektion av observationerna

Vi känner igen oss i de olika skolornas verksamheter. Framför allt när det kommer till att försöka få med alla elever på de styrda aktiviteterna, och det motståndet som kan uppstå från eleverna. På skola 1 har man valt att se den grupp som de arbetar med nu och förklaringen till deras motstånd som ett resultat efter pandemin och de valt att kalla eleverna för "Coronabarn". En annan sak som vi båda reflekterat över är just hur olika skolorna är och hur olika de arbetar. Detta trots att skolorna ligger så nära varandra och har samma upptagningsområde av elever.

Reflektion

Jennys reflektion

När jag ser tillbaka på min egen berättelse så skapar det många frågor hos mig.

Den första frågan är varför valde jag att endast planera med mina kollegor inför en uppstart av temat? Jag vet ju sen innan att jag brukar ta vara på elevernas intressen som finns just där och då. Alla gånger som Pokemon har kommit och gått under åren så har jag ju alltid varit där och fångat upp det. Jag kan se likheter i Malins berättelse om hur eleverna nästan glöms bort i planeringen av aktiviteterna som finns och att det finns en gemensam frustration hos våra elever trots att de går på skolor med stora geografiska avstånd.

Det känns väldigt sorgligt att dessa likheter finns och jag ställer mig frågan hur kan det vara så här? och varför är det så här. En del av mig tror att det kan bero på att vi blir styrda i att planera och leverera aktiviteter från vår ledning. Eftersom detta arbetssätt att jobba tematiskt över en längre tid var nytt både för mig och mina kollegor så skulle jag kunna kallas oss för nybörjare, trots att vi tillsammans besitter många års yrkeserfarenhet från fritidshem. Bröderna Dreyfus och Dreyfus beskriver hur de valt att dela upp hur människors erfarenheter påverkar vårt handlande kring regler och problem som uppstår (Dreyfus & Dreyfus 2015, s. 311-325). I nybörjarfasen menar Dreyfus och Dreyfus att du endast gör det som reglerna säger. Så min tolkning av det blir att en nybörjare endast gör det som är bestämt och efter det som är sagt. I mitt fall kan jag se en likhet i hur jag valde att ta mig an temat. Jag valde att direkt sätta i gång och planera aktiviteter eftersom det var den uppgiften vi hade att vi skulle göra. Jag höll min planering kring temat utan att lyfta blicken högre.

Alma Memišević beskriver i sin avhandling att fritidshemmen är en del av skolan, men som är en verksamhet som inte är obligatorisk för alla elever. Därför påtalar hon att det finns en balans som pedagogerna måste förhålla sig till. Balansen mellan en målstyrd verksamhet och att vara lyhörd för elevernas intressen och behov (Memišević 2024, s.2). Det är just det som slår mig när jag tänker tillbaka på hur jag själv valt att lägga upp arbetet med IKT. Jag var så fokuserad på att leverera en målstyrd aktivitet till eleverna att jag helt tappade bort min lyhördhet inför elevernas intressen och behov. Mitt fokus var helt på att ta mig an uppgiften, och jag kände mig som en total nybörjare enligt Dreyfus och Dreyfus, eftersom jag endast hade ögonen på att genomföra aktiviteter.

Gruppindelning

När jag reflekterar vidare över hur jag delade in eleverna i sina grupper för att göra sina filmer, inser jag att det var jag som tog beslutet.

Jag valde ut elever som jag visste sen innan skulle kunna fungera ihop och kunna samarbeta. Eleverna fick inte själva vara med och bestämma det alls. Varför gjorde jag just så?

I en avhandling från Ludvigsson och Falkner kan jag utläsa från andra lärare i fritidshem att de väljer att dela upp elevgruppen i mindre grupper för att eleverna ska lära känna varandra och att det ska skapa en trygghet (Ludvigsson & Falkner 2019, s. 19). Jag kan känna igen mitt eget handlande i det som beskrivs. Jag valde att dela in eleverna i mindre grupper med en motivering om att de skulle bli bra filmer och jag visste att eleverna som jag satte tillsammans skulle kunna samarbeta på ett bra sätt. Dock så glömde jag helt bort att ta med eleverna i min egna tankeprocess. Jag utgick från mina egna tankar och min egen kännedom om elevgruppen baserat på tidigare erfarenhet. Fastän mitt syfte var att främja ett gott samarbete mellan eleverna, ledde det ändå till ett resultat som inte var tillfredsställande.

Jag kan inte låta bli att känna att jag borde ha agerat annorlunda i den här situationen för då kanske intresset och engagemanget jag upplevde när jag gick runt mellan de olika grupperna hade hållit i sig. När jag tänker på hur skolorna jag observerat har använt sig av grupper och hur de valt att dela in eleverna, så blir deras sätt att arbeta en kontrast i hur jag gjorde. Deras tanke är ju liksom min att just främja ett gott samarbete mellan eleverna, men här har de valt att ta med eleverna i processen kring vilken grupp eleven ska tillhöra och eleverna får en chans att vara med och påverka.

Vidare beskrivs det i Ludvigsson och Falkner att uppdelningen av elevgruppen blir en form av kontroll på var eleverna befinner sig, vilka de leker med och att eleverna inte driver runt i korridorer planlöst, utan att det är med på de styrda aktiviteterna. Och att det på så vis skapar trygghet (Ludvigsson & Falkner 2019, s. 19-20). I min berättelse märkte jag att det inte skapades någon känsla av trygghet när eleverna "tvingades" in i olika grupper, och aktiviteten förlorade snabbt sin livlighet.

Motstånd från eleverna

I min berättelse så möter jag min kollega som berättar för mig hur hon hade upplevt arbetet med stoppmotionfilmerna och vilka utmaningar hon hade ställts inför. Hennes upplevelse var att eleverna inte alls ville tillhöra den grupp som de hade blivit tilldelade och att vissa av eleverna inte ens ville fortsätta arbetet med filmerna så blir jag lite frågande vad det kan bero på? Tänkt jag hade valt att göra som skola 1 och skola 2 har gjort med uppdelningen av sina elever. Om jag hade tillåtit eleverna att önska vem de ville göra en film med, kunde då utfallet ha blivit ett annat? Jag kan inte låta bli att fundera över hur jag skulle ha valt att göra idag om jag stod inför samma uppgift. Efter att ha gjort mina observationer kan jag inte låta bli att tro att gruppindelningen spelade en liten roll i hur min kollega uppfattade situationen.

I både min och Malins berättelse försöker vi ta oss an vårt uppdrag som lärare i fritidshem genom att bedriva undervisning som är kopplat till ett formellt lärande.

Men det finns ett tydligt problem som uppstår för oss båda, elevernas intresse för att delta i aktiviteterna.

I bådars berättelser så deltar i eleverna men vi båda möter ett visst motstånd.

I min berättelse så lämnar jag över min aktivitet som jag håller i till en kollega. När jag själv håller i aktiviteten så kunde jag se glädjen hos eleverna, de skrattade och var väldigt engagerade i sitt skrivande av manus, det var som ett kreativt kaos där eleverna var små öar i rummet.

Didaktiska positioner

Pihlgren påpekar att det finns två centrala didaktiska frågor som du som lärare behöver överväga innan

du planerar aktiviteten och det är vad eleverna ska lära sig och hur de ska lära sig det (Pihlgren 2017, s.124).

I min berättelse så hade jag dessa frågor klara för mig, men jag kommer på i efterhand att jag kanske inte var lika tydlig mot eleverna om vad det skulle lära sig, utan jag var mer fokuserad på att presentera hur de skulle lära sig. I mitt sätt att presentera aktiviteter för eleverna så hade jag omedvetet valt de Pihlgren kallar för en klassisk didaktisk position, vilket innebär att jag som lärare presenterade aktiviteten och dess innehåll med en bestämd avsikt att de skulle lära sig (Pihlgren 2017, s.125). Eftersom jag på förhand hade bestämt att eleverna skulle skapa en stop motion film med hjälp av I-pads så kan jag nu se att jag här använt mig av de som Pihlgren beskriver som en mognads position (Pihlgren 2017, s.125).

Under själva processen där eleverna själva fått sätta i gång med sina filmer, kan jag nu se att jag använde mig av olika didaktiska positioner. Under tiden jag gick runt för att hjälpa till och stötta eleverna så intog jag de Pihlgren beskriver som en processororienterad position och när jag tillät eleverna att fortsätta sin egen process utan att jag la mig i, det beskriver Pihlgren som en kaos/kreativ position (Pihlgren 2017, s.125). När jag blickar tillbaka på hur jag agerat under processens gång med filmerna så kan jag se att jag borde ha agerat annorlunda. Det första jag kommer att tänka på är att jag skulle ha tagit med mig eleverna i början av planeringen och inte bara presentera en färdig aktivitet. Min lyhördhet för elevernas intressen försvann någonstans på vägen. Och eleverna själva ville inte delta vid nästa tillfälle utan de ville hellre leka eller spela pingis.

Fritidshemmet styrda aktiviteter kontra leken

Men hur ska en bra fritidshemsverksamhet vara? Och hur kan vi ta vara på leken?

Ingenstans i min berättelse eller i Malins kan jag se att vi tar vara på leken. Kane påtalar i sin text att hon ofta har sett fritidshem som har "fri lek", här menar hon på att leken aldrig kan vara fri (Kane 2017, s.216). För oavsett om det är ett par barn som leker utan vuxnas inblandning så finns det faktiskt barn som bara hänger på i leken utan att vilja säga så mycket eller har så mycket att säga till om i leken, så kan vi då ha aktiviteter som vi kallar för fri lek på våra fritidshem?

Vidare påtalar Kane att leken alltid är och kommer att vara begränsat av andra barn, tid, plats och pedagogerna som arbetar (Kane 2017, s.217). När jag tänker på det som Kane just beskrivit och ser tillbaka på min berättelse kring IKT arbetet, så känner jag se att det var jag som var dem som begränsade eleverna. Vi hade utan att fråga eleverna om hur de ville arbeta valt en stopmotion som metod för själva lärandet. Jag gav eleverna dock fria händer att skapa sina egna filmer och val av material, men här hade jag kunnat ge de fler möjligheter och alternativ. Om några elever hade velat göra

en egen film där de själva var de som agerade framför kameran i stället för att vara producenter så kanske det hade mynnat ut en lek som hade fortsatt flera eftermiddagar och inte att det bara tog stopp.

Planering och lyhördhet i en icke obligatorisk verksamhet.

Hade vi som skola 1 haft en form av fritidsråd innan vi startade upp arbetet så hade eleverna blivit delaktiga i vad som ska göras och på vilket sätt de kan göras. Eller om jag hade haft samma tankar som skola 2, där du hela tiden utgår ifrån elevernas intressen från början. Skola 2 arbetar på ett helt annat sätt med sina elever. De har valt att hela tiden ha eleverna i fokus och sedan väljer de att använda sig av läroplanen för att se vilka centrala delar de kan använda sig av och vilka aktiviteter lärarna ska planera för.

Genom att låta eleverna vara med i processen och använda sig av vad jag har valt att kalla det för en baklängesplanering, så får skola 2 med sig sina elever på aktiviteterna i en helt annan utsträckning än vad jag fick. Med baklängesplanering menar jag att lärarna inte utgår ifrån ett tema, eller ett område i läroplanen som både jag och Malin har gjort i våra berättelser. Utan de väljer att börja med de som jag och Malin hade i sista hand, eleverna. Sedan väljer de aktiviteter som passar eleverna och till sist läroplanen. Det gör att de elever som vill ägna sig åt lek, får utrymme att göra det. Och leken blir mer tydlig i deras verksamhet än vad den blir i både min och Malins berättelse. Med det som Kane talat om att leken inte är fri, utan att den faktiskt blir begränsad av pedagoger och verksamheten som eleverna befinner sig (Kane 2017, s.217). Så kan jag tydligt se dem i min egen berättelse, men även utifrån mina observationer. Om jag hade valt att arbeta som skola 2 så kanske jag hade varit mer lyhörd för elevernas intressen och lek.

Även Falkner och Ludvigssons avhandling poängterar att på grund av att lärarna inte har egna lokaler och att det blir styrda av sina rektorer, känner de sig tvingade att styra eleverna och innehållet i verksamheten ganska hårt och att dom förlorar att vara flexibla i sin verksamhet (Ludvigsson & Falkner 2019, s.23). Detta har jag tolkat som att de upplever att fritidshemmet har blivit skolinspererat mer än vad det har varit tidigare, att fokus ligger på ett lärande än på att värna om elevernas fritid. Vidare i artikeln så framkommer det att fritidshemmet kommer i kläm mellan just lärandet och elevernas fritid, eftersom fritidshemmets grundläggande mål ska vara att ha sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen och initiativ. Här menar Ludvigsson och Falkner att undervisningen på fritidshemmet inte blir den meningsfulla fritids som det ska vara och att den då inte heller bidrar till en måluppfyllelse som verksamheten ska (Ludvigsson & Falkner 2019, s.24). Även Memišević påtalar att det finns en balans som pedagogerna måste förhålla sig till. Balansen mellan en målstyrd verksamhet och att vara lyhörd för elevernas intressen och behov (Memišević 2024, s.2). Så det är verkligen ett komplex uppdrag att arbeta som lärare i fritidshem, och jag kan idag se att det finns mycket att ta hänsyn till när jag i framtiden som

färdig lärare i fritidshem måste väga mot varandra innan jag väljer att presentera en aktivitet för eleverna. Elvstrand och Lago poängterar att det är ett komplext uppdrag att arbeta i fritidshemmet, eftersom det är en målstyrd verksamhet som inte är obligatoriskt (Elvstrand & Lago 2019, s.29) Vidare beskriver Elvstrand och Lago att fritidshemmet ska innehålla både en valfrihet men även obligatoriska aktiviteter (Elvstrand & Lago 2019, s.30) Min tolkning av de som de beskriver är precis det jag själv har upplevt i min berättelse. Jag ska ha obligatoriska aktiviteter där det sker ett lärande, men jag ska även kunna balansera uppdraget med en frihet att låta eleverna själv välja lek. Med vad Elvstrand och Lago beskriver så känner jag att hade jag haft de i åtanke när vi startade upp arbetet med temat, så hade vi kunnat planera dem annorlunda. Min tolkning blir att det ska finnas lite av varje. Vi hade kunnat välja att ha obligatoriska aktiviteter en till två dagar i veckan och inte satsat fullt ut på att det skulle ske ett lärande varje dag.

Demokrati och möjlighet att påverka

I min berättelse så framgår det även just att det blir svårt när alla elever inte är på plats varje dag. När jag pratar med min kollega så har inte alla elever varit med i uppstarten av temat och det försvårar när jag lämnar över aktiviteten till min kollega. Elvstrand och Lago betonar att just på grund av att eleverna har olika tider att gå hem, eller att de inte är närvarande alla dagar i veckan så behöver lärare i fritidshem ha med de i tanken när de planerar aktiviteter, aktiviteterna måste vara öppna så att den inte faller om en eller två elever inte är där (Elvstrand & Lago 2019, s.31).

Det blir även tydligt att det är svårt både för mig och Malin att ha obligatoriska aktiviteter varje dag, eftersom de i båda fallen inte gör eleverna nöjda och de uttrycker ett stort missnöje över hur våra verksamheter ser ut. Under min observation på skola 1 så fanns det ett missnöje hos eleverna med. Pedagogerna på skola 1 berättade att de haft svårt att få den gruppen till att vilja delta i aktiviteterna, men här hade de valt att se eller tro att det kunde bero på att den elevgruppen började på fritids i samband med pandemin och att de under pandemin ägnade sig åt aktiviteter utomhus som inte var lika styrda eller obligatoriska.

Holmberg påtalar i sin bok om demokratiskt orienterade situationer, vidare beskriver hon att en form av fritidsråd kan agera som en demokratisk process (Holmberg 2020, s.29). Hon beskriver vidare att fritidsråd är en form där personal och eleverna på fritidshemmet samtalar om det egna fritidshemmet, det kan alltså vara förslag från eleverna på vilka aktiviteter som de önskar att ha. Under min observation så hittade jag på skola 1 en synlig låda med texten förslagslåda, i den lådan kunde eleverna lägga lappar med förslag som sedan tas upp på fritidsrådet. Även skola 2 hade fritidsråd där eleverna fick komma med förslag på vilka aktiviteter som de är intresserade av. Vidare påtalar Holmberg vikten av att eleverna ska ges möjlighet till att påverka verksamhetens innehåll, arbetssätt, arbetsform och även få

vara en del av utvärderingen kring aktiviteterna som varit (Holmberg 2020,s.30) Detta tolkar jag som en viktig detalj som jag känner att både jag och Malin kan ha missat när jag läser igenom våra berättelser. Det finns inte någonstans där vi har tagit hjälp av eleverna genom att fråga dem hur de vill lära sig, på vilket sätt eller ens val av aktivitet/ämne. När jag tänker tillbaka på våra observationer vi genomfört så kan jag se att både skola 1 och skola 2 är på god väg kring de Holmberg skriver, genom att ha fritidsråd på sina avdelningar så ges eleverna en chans till att vara med och påverka innehållet som ska planeras till aktiviteter.

Tavlan som trygghetskapande

Jag har i början av min berättelse skrivit om vår tavla som vi fick och hur den tavlan faktiskt skapade en form av trygghet både hos pedagogerna och hos eleverna. Både jag och de fick en snabb överblick om var eleverna befann sig och med vilken pedagog. Här kan jag se en likhet mellan den verksamhet jag arbetar i och de verksamheter som jag har observerat. På båda skolorna fanns en tavla med ett aktivitetsschema. Här skilde sig tavlorna mellan skola 1 och skola 2 åt i utförande, vilket berodde på att skolorna hade helt olika förutsättningar. Skola 1 hade egna lokaler och kunde därför ha sin tavla intakt hela veckan. Skola 2 hade ju sin tavla i en korridor där både lärare och elever rör sig under dagen. Men principen var att ge eleverna en tydlig bild av vad som händer på fritids som en form av trygghetskapande. Ludvigsson och Falkner påtalar i sin artikel att fritidshemslärare arbetar mycket med relationer mellan lärare och elever men även mellan eleverna för att det ska skapa en trygghet. Detta arbete är en central del för att skapa trygghet(Ludvigsson & Falkner 2019,s.19). Vidare så visar det sig i artikeln att trots deras ambitioner att skapa trygghet bland eleverna genom att dela in dem i grupper, så berättar lärare att det händer att de upptäcker att de inte alltid vet var eleverna befinner sig när vårdnadshavare kommer för att hämta sina barn. Eller att det inte ens hunnit med att se eller prata med barnet (Ludvigsson & Falkner 2019, s.20). Därför tror jag att dessa aktivitetstavlor både hjälper eleverna, vårdnadshavarna och framför allt lärarna på fritidshemmet att få en bättre överblick. Jag kan se tillbaka på när vi fick tavlorna och att jag redan då kände att det var en bra idé och till hur jag ser på dem nu. Då ansåg jag att den endast var ett bra verktyg för mig som lärare, medan jag nu efter att ha arbetat med tavlan en stund och gjort mina observationer ser att tavlan kan användas på så många olika sätt och att den fyller en viktig funktion i verksamheten med att skapa trygghet.

Malins reflektion

För att hantera problemet som jag kan läsa i min berättelse kan vi som arbetar på fritids försöka skapa en balans mellan styrning och det fria valet genom att regelbundet fråga eleverna om deras önskemål och intressen, låta dem vara delaktiga i planeringen av aktiviteterna och ge utrymme för spontan lek och

utforskande. Jag kan tycka att det ska finnas en god balans mellan det styrda och det fria. När jag läser Jennys berättelse ser jag stora likheter med min egen. Vi båda kan känna en frustration över hur utfallet blev i våra berättelser där vi båda brister i vår roll i att vara lyhörda pedagoger. Jag vill vara en pedagog som lyssnar på mina elever och jag vill att de ska känna sig sedda och skapa en trygghet för dem. I min berättelse kan jag urskilja en missnöjdhet ifrån mina elever i att de känner att vi vuxna bestämmer allt som sker på fritids. För att få perspektiv på problemet vill jag lyfta fram hur vi arbetar på min arbetsplats och hur fritids är upplagt.

På min arbetsplats och på fritidshemmet jag arbetar på idag är det till mestadels eleverna som får välja själva vad de vill göra på sin fritid. Jag arbetar på klubben som är för årskurs 4–6 och dit är det frivilligt för eleverna att komma. På fritidshemmen som är för årskurs F-3 är det mycket mer uppstyrt och eleverna har inte alls i samma möjlighet till fria val att göra det de själva vill göra. I min berättelse uppstår en situation från fritids med årskurs 3-or. Det är stor skillnad på hur fritids för årskurs 3 arbetar och på klubben. Pedagogerna som arbetar med de lägre åldrarna styr mer aktiviteterna och tillåter inte eleverna att bestämma själva, medan de på klubben i större utsträckning eleverna som själva bestämmer vad de ska göra. På klubbens fritids skrivs varken någon veckoplanering eller månadsplanering som de gör på andra fritidshemmen för de lägre åldrarna.

Lyhörd inför barnens känslor

Vi vuxna som arbetar på fritids har en stor möjlighet att påverka och styra över aktiviteterna som erbjuds. Vi kan välja vilka aktiviteter som ska erbjudas, planera och organisera dem samt se till att de genomförs på ett sätt som gynnar eleverna. Genom att lyssna på barnens önskemål och intressen kan vi skapa en meningsfull och givande fritid där barnen får möjlighet att utforska och utveckla sina talanger. Det är därför jätteviktigt att vi lyssnar på barnens tankar och idéer och tar vara på dem i våra planeringar. Jag vill vara lyhörd för barnens känslor och behov för att på så sätt skapa en inkluderande och välfungerande fritidsverksamhet där alla känner sig sedda och respekterade. Det är också viktigt för mig som pedagog att vi visar respekt och empati gentemot barnens känslor för att skapa en trygg och tillåtande atmosfär där alla kan känna sig bekväma att vara sig själva.

Elvstrand, Lago & Lundqvist (2022) redogör för hur yrkesverksamma i fritidsverksamheten arbetar med inkluderande arbetssätt. Inkluderande arbetssätt är en viktig del av vårt arbete som pedagoger för att säkerställa att alla elever har tillgång till och kan delta i fritidsverksamheten på ett socialt, fysiskt och pedagogiskt sätt. Det handlar om att skapa en miljö där alla känner sig välkomna och accepterade, oavsett bakgrund eller förmåga. Jag vill skapa en inkluderande atmosfär där eleverna ges möjlighet att utvecklas och växa tillsammans, med respekt för varandras olikheter och behov. Genom att vara medvetna om och möta varje individs unika behov och

förutsättningar kan vi skapa en trygg och givande miljö där alla elever kan trivas och lära sig på bästa sätt. Gemensamt lyfter Elvstrand, Lago & Lundqvist (2022) fram hur alla elever är en del av fritidsverksamheten, känner gemenskap och lär sig kunskaper samt förmågor tillsammans (Elvstrand, Lago & Lundqvist 2022, s. 109–110).

I min berättelse så visar jag att jag inte är lyhörd eller har respekt för mina elever. Alex och Sebastian känner en uppgivenhet och är ledsna över hur mycket vi vuxna styr och att de aldrig får leka med varandra. Vi tvingar in dem i färggrupper fast de kanske inte känner sig trygga eller bekväma med det och det går emot hur jag vill att ett bra fritidshem ska vara. Genom att jag kan vara medveten om mina egna känslor och hur de kan påverka mitt sätt att interagera med barnen kan jag skapa en positiv och givande relation med mina elever där de känner sig sedda och respekterade. Som pedagog på fritids är det viktigt att vara lyhörd och strukturerad för eleverna för att skapa en trygg och stimulerande miljö för deras utveckling. Att vara lyhörd innebär att vara närvarande och uppmärksam på elevernas behov och känslor vilket jag gjorde genom att jag pratade med mina kollegor och vi tog tag i problemet. Det handlar om att lyssna aktivt och visa empati för deras tankar och känslor. Genom att jag lyssnade på vad Alex och Sebastian pratade om och tog tag i det genom att ha ett barnmöte visade jag att jag tog vara på deras åsikter och behov. Genom barnmötet, där eleverna fick säga sina önskemål och tankar, skapades det en öppen och tillåtande atmosfär där eleverna känner sig sedda och bekräftade.

Relationsskapare

Både jag och Jenny försöker hantera de svåra situationer som uppstår i våra berättelser genom att reflektera över vad som gått fel och hur vi kan förbättra vår pedagogiska roll. Kommunikationen mellan mig och mina kollegor samt mellan mig och mina elever, är mycket viktig då det upprätthåller en god relation oss emellan. Genom att bygga starka och tillitsfulla relationer med eleverna kan jag som pedagog skapa en trygg och stödjande miljö där eleverna känner sig sedda och hörda. Jag och Jenny är medvetna om att vi behöver förändra sättet vi arbetar på för att vara lyhörda och involverande gentemot våra elever. Vårt mål är att skapa en positiv lärmiljö där eleverna känner sig trygga och stimulerande att växa och utvecklas. Kan vi lyckas med detta kan vi skapa en trygg och inkluderande lärmiljö för våra elever där de känner sig trygga och uppmärksammade. Jag tycker det är viktigt att kunna se på sig själv och inse sina misstag och fel för att komma framåt och ständigt utvecklas till att bli den bästa pedagogen för mina elever. En annan viktig aspekt i vår roll som fritidshemslärare är relationen vi bygger till våra elever. Dessa relationer är värdefulla i sig, men utgör även en förutsättning för att jag som fritidshemslärare ska kunna arbeta enligt vårt uppdrag som vi har på fritids. I en avhandling från Ludvigsson och Falkner beskriver de om *relationskapa* vilket betyder att vi vuxna ska vara nära till

hands för våra elever. Att lära känna eleverna och att eleverna lär känna de vuxna och varandra uppfattas som centralt för tryggheten (Ludvigsson & Falkner 2019, s. 19).

Jag ser tillbaka på mig själv och känner att jag vill vara den tryggheten för mina elever och menar att vi vuxna ska vara där som en hjälpande hand till eleverna. En annan reflektion jag kommer till insikt med när jag ser tillbaka på min berättelse, är det *informella lärandet* som sker i den fria leken. Informellt lärande är lärande som sker utan att eleverna i fråga är medvetna om det, kontra det formella lärande som är motsatsen, det vill säga ett lärande som sker där eleverna är medvetna om det medan de informella är när lärandet inte är reflekterat (Johansson & Ljusberg, 2004 s.12).

När vi styr in eleverna i olika aktiviteter hela tiden går de miste om det informella lärandet. Det informella lärandet gör mig nyfiken på om eleverna själva skulle uppleva att det är ett lärande som faktiskt sker i leken och om de är medvetna om det. Enligt Schröder och Tuisku är det en utmaning för lärare på fritidshem att beskriva lärandet som sker då det är ett komplext lärande och behöver såvida reflektion och analys för att kunna synliggöra och redogöra för det (Schröder & Tuisku 2013, s. 16). På fritids erbjuder vi eleverna en chans att till sig kunskap på ett mer avslappnat och lekfullt sätt. Genom att låta barnen utforska och delta i olika aktiviteter får de möjlighet att utveckla sina intressen och känna sig delaktiga i sin egen lärandeprocess. På detta sätt kan de lära sig på ett mer engagerande och personligt sätt som passar deras individuella behov och önskemål. Genom att erbjuda en sådan frihet och flexibilitet på fritids kan vi främja en positiv och stimulerande lärmiljö för våra elever. Sammanfattningsvis är det informella lärandet på fritids av stor betydelse för barns utveckling och välbefinnande, något jag ser saknas i min berättelse men som jag i min framtida roll som fritidshemslärare tar med mig.

Leken som lärande

Fritidshemmet är en öppen miljö där barnen kan leka och i leken skapa kunskap. Lärande som sker via interaktion och lek gör att fritidshemmet anses vara en viktig pedagogisk miljö för barnen i verksamheten (Johansson och Ljusberg, 2004). I min berättelse kunde jag via fritidsrådet se och höra att mina elever ville leka mer och att vi pedagoger inte ska bestämma allt. Jag är tacksam att jag valde att ha ett fritidsråd, för det var där jag fick reda på att mina elever faktiskt saknade möjligheten att leka fritt. Att kunna ge dem möjligheten och se deras glädje och entusiasm var verkligen värt allt arbete. Det känns fantastiskt att kunna göra skillnad och se till att mina elever trivs och utvecklas på bästa möjliga sätt. Som Ljusberg och Johansson skriver så är det i leken det kan skapa kunskap och att leken är viktig för eleverna och att genom leken utvecklas de socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt. Lek och lekfullhet bör därmed ses som en betydelsefull dimension i allt lärande och vi bör ta vara på den fria leken.

Forskning har visat att leken har stor betydelse för barns trivsel och det sociala lärandet (Rasmussen 2018, s.16). På fritidsrådet som jag valde att ha efter att ha hört mina elevers missnöje fick jag reda på att de ville leka mer fritt och få möjligheten att välja själva om de vill delta i aktiviteterna som vi erbjuder. Elvstrand, Lago & Lundqvist (2022) menar på att elever i fritidsverksamheten uttrycker vikten av att få välja fritt mellan lekar och aktiviteter men att de på samma gång kan behöva stöd och hjälp av vuxna (Elvstrand, Lago & Lundqvist 2022, s. 112). Efter att ha haft en utvärdering med mina kollegor, två veckor senare kunde vi konstatera att eleverna visade tydliga tecken på ökat välbefinnande. De var gladare och uttryckte att de upplevde en positiv förändring på fritidsverksamheten sedan fritidsrådet hade införts. Det var en glädjande insikt att se hur elevernas engagemang och trivsel ökat med denna nya struktur på fritids. Detta kan jag koppla till vad forskningen säger att leken har stor betydelse för barns trivsel. De flesta barn har en önskan att bara vara tillsammans och leka med sina vänner, eftersom det i leken betonas vikten av samhörighet, självständighet och utveckling av färdigheter, vilket ger dem möjlighet att öva och utforska dessa förmågor (Rasmussen 2018, s.16).

Balansen mellan de styrda och fria

När jag läser min och Jennys berättelser får jag en tankeställare kring den kanske omedvetna uppfattningen hos mig själv som pedagog, att vi gör något betydelsefullt och hur viktiga vi är för eleverna. Det ska arrangeras en tydlig aktivitet för våra elever som ska vara kopplade till läroplansmålen, rörande exempelvis skapande, utevistelse eller rörelse.

Varför måste alla aktiviteter vara kopplade till LGR 22?

Varför kan inte jag som pedagog göra de aktiviteter som eleverna vill göra?

Fritids är ju ändå deras tid och jag tycker att vi styr alldeles för mycket vilket blir ett kvitto på när jag läser min egen berättelse där eleverna själva uttrycker det. Ofta händer det också att vi iakttar vad eleverna är intresserade av och arrangerar en aktivitet eller fördjupning av detta, i enlighet med målen i läroplanen. Jag reflekterar över det Alex och Sebastian pratade om i kapprummet att de "bara ville hänga och vara med varandra" och jag ställer mig frågan om lekar som elever leker måste kopplas till ett syfte och mål? Nej är mitt svar för jag tycker eleverna ska få leka fritt med inget specifikt mål.

Birgitta Knutsdotter Olofsson förklarar lek på olika sätt i *I lekens värld*, men framhåller också att det är svårt att beskriva den, eftersom den är paradoxal och inte går att beskriva i enkla ordalag (Knutsdotter Olofsson 2003, s. 21).

Den paradoxala utvecklingszonen är en plats där individens nuvarande förmågor möter dess framtida potential och där lärandet sker som mest effektivt. I grund och botten tror jag, att om jag som pedagog ändrar min syn på leken, kan få en annan förståelse för barnens lek och därmed kunna se fler möjligheter till lärande och upplevelser. Genom att öppna upp min synvinkel kan jag skapa en mer

berikande och utvecklande miljö för barnen. Jag anser att det är viktigt att fritidshemmen erbjuder strukturerade aktiviteter som är kopplade till läroplanen. Dessa aktiviteter kan fungera som ett bra underlag för det systematiska kvalitetsarbetet som vi har på fritidshemmet samt att det kan hjälpa personalen att förklara för vårdnadshavare varför vissa aktiviteter genomförs och vilket syfte det har. Det är viktigt att ha en tydlig och genomtänkt plan för hur man integrerar dessa styrda aktiviteter på fritidshemmen för att främja barnens lärande och utveckling på bästa möjliga sätt. Vi ska ha som mål att skapa en bra balans mellan de målstyrda och de fria på fritids. Samtidigt kan en styrning av elevernas aktiviteter bidra till en strukturerad och planerad verksamhet, där vi pedagoger har kontroll över vad som görs och kan anpassa aktiviteterna efter läroplanens mål. Å andra sidan kan det begränsa elevernas möjlighet att ta egna initiativ, utforska sina intressen och utvecklas på ett mer kreativt och lustfyllt sätt. Baserat på mina egna erfarenheter och reflektioner, kan jag konstatera att det är en utmaning för oss pedagoger att definiera den spontana och fria leken som sker på fritids. Vi står inför frågan om vi bör ha ett syfte och om läroplanens mål ska integreras i leken, i stället för att endast betrakta den som en lek. När barnen exempelvis leker med lego eller kaplastavar eller leker med pinnar och stenar ute på skolgården, bör vi då se det som en aktivitet inom "bygg och konstruktion" i stället för lek? Det är viktigt att vi som pedagoger fortsätter att reflektera över hur vi väljer att tolka och integrera leken i barnens fritidsaktiviteter.

Tryggheten i leken

Något jag lagt märke till när jag ser tillbaka på min berättelse att barnen ständigt är upptagna med sina lekar både på skolgården och inne på fritidsavdelningen, och att det sällan uppstår konflikter i den fria leken. Jag känner därför att det är viktigt att noggrant utforska deras upplevelser genom den fria leken, samtidigt som jag som pedagog försöker hålla lite avstånd för att kunna se genom en mer objektiv lins. Från min egen erfarenhet har jag noterat att när barnen leker lugnt och självständigt finns det en tendens för både mig själv, och även från andra pedagoger att fokusera på andra uppgifter, såsom att småprata med kollegorna, gå och sätter sig vid datorn och svarar på mail, eller övervaka barnen för att förebygga eventuella incidenter. Min önskan är att ha en positiv syn på när barnen kan leka tillsammans med andra, utan ständiga konflikter och kunna samspela med varandra. När detta sker leder det till att barnet trivs i gruppen och när man trivs känner man vanligtvis glädje också. I början av min berättelse om Alex och Sebastian märkte jag inget tecken på glädje, bara missnöje och ledsamhet i deras miner. Det oroade mig att se deras stora missnöje. Jag strävar efter att mina elever ska känna glädje när de kommer till fritids och att de ska känna sig trygga. Det är viktigt för mig att skapa en miljö där mina elever trivs och känner sig lyckliga. Enligt Öhman är det viktigt att barnet känner sig säker i både gruppen och sig själv för att kunna välja fritt och leka fritt. Tryggheten handlar om att bli bekräftad. När leken sker i en miljö

som är bekräftande och positiv ges barnen möjlighet att utveckla både sin sociala kompetens och sina kunskaper på bästa sätt. Ett barn som har kunskaper om sin egen känslostämning och sina egna behov känner sig trygg i sig själv och kan vidareutveckla sin personlighet (Öhman, 2003, s. 105–108).

När jag ser tillbaka på min berättelse inser jag att jag ofta stör elevernas lek utan att ha förstått det. Ibland behövs endast en liten avbrytning för att få barnen att tappa intresset för sin lek, detta bara på grund av att jag eller en annan pedagog kommit och stört dem. Det är en reflektion som får mig att fundera över hur vikten av att vara medveten om våra handlingar och den inverkan de har på barnens lek och lärande. Det är viktigt att låta barnen utforska och skapa på sitt eget sätt, utan onödigt störning från oss som vuxna. Knutsdotter Olofsson kallar det för ”lekens medvetandetilstånd” (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 23). Hon förklarar det med att barnen dras in i en besynnerlig värld där inre föreställningar tar befälet över deras sinnen. Det är så tydligt att man kan se på barnens kroppsspråk att de leker, blicken är ofta riktad nedåt eller inåt som för att skydda leken mot en påträngande verklighet, skriver Knutsdotter. Det är därför viktigt att vi pedagoger inte stör eleverna i deras fria lek utan låta dem leka fritt och komma in i fantasiernas värld.

Elevernas delaktighet

När jag tänker tillbaka på de observationer vi genomförde var det väldigt intressant att se vilka stora skillnader det fanns mellan skolorna. De ligger nära varandra i samma område men det skiljde mycket på hur skolorna arbetar och planerade fritidsverksamheten.

Jag kunde känna igen mig med hur vi arbetar på min arbetsplats och hur skola 2 arbetar men på olika sätt. Vi båda använder aktivitetstavlor på fritidsavdelningen och skola 2 har också delat in sina elever i grupper, vilket är något vi också arbetar med på min skola och fritidshem. Det som skiljer oss åt är att vi skriver och skickar ut månadsplanering och sätter upp på våra aktivitetstavlor, samt hur veckan ska se ut tillsammans med bildstöd. Skola 2 där emot skickar ut veckobrev i stället och sätter upp hur dagen ser ut på fritids, men även hur hela veckan ser ut. På skola 1 har man tagit vara på vad eleverna vill göra och vad deras intressen är genom att ha en förslagslåda på fritids. I lådan får eleverna skriva ner förslag på vad de vill göra på fritids och komma med förslag på material som de vill ska köpas in till fritids. Detta kan jag koppla till min egen berättelse där jag och mina kollegor tog fram en önskelåda till eleverna där de fick skriva ner sina önskemål om vad de ville göra på fritids. Det blev väldigt uppskattat av eleverna och de kände sig delaktiga och sedda av oss pedagoger. När elevernas åsikter tas tillvara på både i planeringen och innehållet i aktiviteterna räknas detta som att det har varit delaktiga, vilket eleverna på skola 1 fått göra. Genom delaktighet på fritids kan eleverna få möjlighet att utveckla sitt ansvarstagande, självständighet och självkänsla.

När jag ser tillbaka på min berättelse så är detta något som saknats då Alex och Sebastian inte kände sig delaktiga i vad som sker på fritids och jag som pedagog inte varit lyhörd för vad de känner och vill göra. Det är viktigt att vi pedagoger som arbetar på fritidshemmet aktivt jobbar för att skapa en miljö där alla barn känner sig delaktiga och sedda. Det handlar om att barnen får vara med och bestämma om aktiviteter, utformning av miljön och regler, vilket kan ses genom exempelvis som i min berättelse där jag hade ett fritidsråd. Där får eleverna möjlighet att få vara med och bestämma och komma med idéer och känna sig delaktiga. Strandberg beskriver att delaktighet är något som alla lärare kan se och framför allt känna, speciellt när de ser att eleverna är engagerade i aktiviteten (Sandberg 2017, s.66). För att främja delaktigheten och elevinflytandet på fritidshemmet är det viktigt att använda sig av olika metoder och strategier. Ett effektivt sätt är att etablera fritidsråd där elever ges möjlighet att påverka beslut som angår fritidsverksamheten. Genom att inkludera eleverna i diskussioner och beslut kring olika frågor stärks deras engagemang och känsla av delaktighet. På så sätt skapas en positiv och inkluderande miljö där elever ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och vara med och påverka sin egen vardag på fritidshemmet.

Gemensam reflektion

Att balansera mellan struktur och lyhördhet i fritidsverksamheten.

Under vår resa genom denna essä har vi djupdykt i frågor som berör den viktiga balansen mellan strukturerade aktiviteter och lyhördhet gentemot elevernas intressen och behov i fritidsverksamheten. Vi har utforskat olika aspekter av vårt pedagogiska arbete och reflekterat över hur vi som pedagoger kan skapa en meningsfull och inkluderande miljö för eleverna.

En central fråga som har uppkommit är hur vi kan vara lyhörda för elevernas intressen samtidigt som vi erbjuder strukturerade aktiviteter. Genom att lyssna på elevernas röster och ta deras åsikter på allvar kan vi skapa en miljö där de känner sig sedda och delaktiga. Vi har insett att vår brist på lyhördhet kan stå i vägen för den fria leken och elevernas möjlighet att utforska och utvecklas på sina egna villkor.

Vidare har vi diskuterat betydelsen av att skapa en balans mellan det styrda och det fria i fritidsverksamheten. Genom att vara lyhörda för elevernas önskemål och intressen kan vi skapa en trygg miljö där leken får blomstra samtidigt som vi erbjuder strukturerade aktiviteter som främjar lärande och utveckling.

En viktig insikt vi har fått är att leken är en central del av lärandet och att vi som pedagoger har en viktig roll i att främja den. Genom att låta eleverna leka fritt och utforska sina intressen kan vi bidra till deras utveckling och välbefinnande på fritids.

Sammanfattningsvis har denna reflektion gett oss en ökad förståelse för vikten av att vara lyhörda för elevernas behov och intressen i fritidsverksamheten. Genom att skapa en balans mellan struktur och lyhördhet kan vi bidra till en meningsfull och givande miljö där alla elever känner sig sedda, delaktiga och trygga.

Slutreflektion

Under arbetet med denna uppsats har vi utforskat och reflekterat över lyhördheten hos oss pedagoger gentemot elevernas intressen samt utrymmet för deras fria lek i planeringen. Genom att skriva essän har vi fått möjlighet att fördjupa oss i ämnet, analysera olika synvinklar och perspektiv samt reflektera över vår egen roll som pedagoger.

Vi kan inte förneka att det har funnits brister i vår lyhördhet gentemot eleverna, något som vi med sorg erkänner. Denna insikt har dock bidragit till att vi nu börjar tänka mer klokt och reflektera över hur vi kan stötta eleverna i deras fria lek och vara mer lyhörda inför deras behov.

De frågor vi har undersökt har varit centrala för vår essä. Hur kan vi vara lyhörda för elevernas intressen samtidigt som vi erbjuder strukturerade aktiviteter? Hur påverkar vår planering av aktiviteterna elevernas delaktighet, och hur navigerar vi mellan att vara lyhörda och samtidigt hålla struktur? Står vår brist på lyhördhet i vägen för leken?

Vårt arbete har genomsyrats av strävan efter att bli mer lyhörda inför eleverna i våra planeringar och att göra dem delaktiga i aktiviteterna. Vi har insett vikten av att eleverna får gehör för sina åsikter och att vi som pedagoger tar vara på deras intressen och behov. Balansen mellan det styrda och det fria är av avgörande betydelse på fritids. Genom att vara lyhörda för barnens önskemål och skapa en inkluderande miljö kan vi främja deras delaktighet och välbefinnande.

Reflektion och självkritiskt tänkande har varit nyckeln till vår utveckling som pedagoger. Genom att kontinuerligt ställa frågor till oss själva och utforska vår roll har vi identifierat områden där vi kan

förbättra vår professionalism inom fritidshemmet och sträva efter att bli de bästa fritidshemslärarna vi kan vara.

Referenslista

- A. Manneh, I., Wallin, J., Bergman, E., Jonsson, L., Melin, C., Haglund, B., Lager, K. & Hedman, A. (Red.) (2021). *Meningsfull fritid, utveckling och lärande i fritidshem*. Skolforskningsinstitutet. <https://www.skolfi.se/forskningssammanstallningar/systematiska-forskningssammanstallningar/meningsfull-fritid-utveckling-och-larande-i-fritidshem/>
- Bredmar, A-C. (2015) *Emotionell lyhörddhet i lärares arbete* I: Bengtsson, J & Berndtsson, I (red.) (2015). *Lärande ur ett livsvärldsperspektiv*. 1. uppl. Malmö: Gleerups s 55–76
- Dreyfus, L H & Drefys S E *Fem steg från nybörjare till expert* I: Hjertström Lappalainen, Jonna (red.) (2015). *Klassiska texter om praktisk kunskap*. Huddinge: Södertörns högskola s 303–354
- Elvstrand, H, Lago, L & Simonsson, M (red.) (2019). *Fritidshemmets möjligheter: att arbeta fritidspedagogiskt*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur
- Hammarén, Maria (2005). *Skriva: en metod för reflektion*. 2. uppl. Stockholm: Santérus
- Hwang, P & Nilsson, B (2019). *Utvecklingspsykologi*. Fjärde utgåvan [Stockholm]: Natur & Kultur
- Kane Eva.(2017) *En lekande skola*. I: Pihlgren, Ann S. (red.) (2017). *Fritidshemmet: fritidslärares uppdrag på fritidshemmet och i skolan*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur s 215–231
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber
- Ludvigsson, A. & Falkner, C. (2019). "Fritidshemmet – ett gränsland i utbildningslandskapet". *Lärare i fritidshems institutionella identitet nordisk tidskrift för pedagogikk og kritikk*.
- Ljusberg, Anna-Lena & Johansson, Inge. (U.å.). "Vägen till en lärande organisation". Hämtad från https://www.buv.su.se/polopoly_fs/1.48816.1320917299!/IOL_Forskning21_Anna_Lena_Lju
- <https://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1836860/FULLTEXT01.p>
- Memišević, A (2024). *Det undervisande fritidshemmet i lärandets tidevarv: En diskursanalytisk studie med fokus på de naturvetenskapliga och tekniska undervisningspraktikerna*. Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2024
- Patel, R & Davidson, B (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Femte upplagan Lund: Studentlitteratur.
- Pihlgren, Ann S. (red.) (2017). *Fritidshemmet: fritidslärares uppdrag på fritidshemmet och i skolan*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur
- Pihlgren, Ann S. (red.) (2017). *Fritidshemmets didaktik*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur
- Rohlin, M. (2001). *Att styra i namn av barns fritid: En nutidshistoria om konstruktionen av dagens fritidshem i samordning med skolan*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet.
- Strandberg, L (2017). *Vygotskij i praktiken: bland plugghästar och fuskklappar*. Tredje upplagan Lund: Studentlitteratur

Schröder, Margareta & Tuisku Jarko (2013). *Fritidshemmets uppdrag – ett helhetsperspektiv på elevens utveckling och lärande*. Stockholm: Liber AB

Öhman, Margareta (2003). *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber AB.